हान्यवाविद्धिः व्यक्तिद्विदेशनाभासा चेयम् । विकल्पसमा-वान्तु पक्षे दृष्टान्ते च योधर्म्मस्तस्य विकल्पोविरुद्धः कल्पो व्यभिचारित्वम उपजस्यं चैतत् अन्यद्वृत्तिधर्मे-ष्वपि बोध्यं व्यभिचारोऽपि हेतोर्धर्म्मान्तरं प्रति धर्म्मान्तरस्य साध्यं प्रति धर्म्मान्तरस्य धर्म्मान्तरं प्रति वा तथा च कस्यचिद्धर्मस्य क्वचिद्व्यभिचारदर्शनेन धर्मतावि-शेषात् प्रकृतहेतोः प्रकृतसाध्यं प्रति व्यभिचाराशंकनं विकल्पसमा७ यथा शब्दोऽनित्यः कृतकत्वादित्यत्र कृतक-त्वस्य गुरुत्वव्यभिचारदर्शनाद्गुरुत्वस्यानित्यत्वव्यभिचार-दर्शनादनित्यत्वस्य मूर्त्तत्वव्यभिचारदर्शनाद्धर्मत्वाविशेषात् कृतकत्वमप्यनित्यत्वं व्यभिचरेदित्यनैकान्तिकदेशनाभासा चेयम् । पक्षदृष्टान्तादेः प्रकृतसाध्यतुल्यतापादनं च साध्य-समाप्तं तत्रायमाशयः एवंप्रयोगसाध्यस्यैवानुमितिविषयत्वं तथा च पक्षादेरनुमितिविषयत्वात् साध्यवदेतत्प्रयोगसा-ध्यत्वम् अतः साध्यसमा । तथा हि पक्षादेः पूर्वं सिद्धत्वे एतत् प्रयोगसाध्यत्वाभावान्नानुमितिविषयत्वं पूर्वमसिद्धत्वे पक्षादेरज्ञानादाश्रयासिद्धत्वादयस्तद्देशनाभासा चेयम् । कृतार्थस्तु उभयसाध्यत्वात् उभयं पक्षदृष्टान्तौ तद्धर्मौ हेत्वादिः तत्साध्यत्वं तदधीनानुमितिविषयत्वं साध्यस्यैव पक्षादेरपीति तुल्यतापादनमिति किञ्चोपचितभावनमने विकल्पस्याप्यनुमितिविषयत्वात् साध्यसमत्वं हेतोश्च सा-ध्यत्वे हेतुमान्दृष्टान्तोऽपि साध्य इत्याशयः" इत्तिः ।

"किञ्चित्साधर्म्यादुपसंहारसिद्धेर्वैधर्म्यादप्रतिषेधः"इ०।

"एतासामसदुत्तरत्वे बीजमाह किञ्चित्साधर्म्यात् साधर्म्यविशेषात् व्याप्तिसहितात् उपसंहारसिद्धेः साध्य-सिद्धेः वैधर्म्यादेतद्विपरीतात् व्याप्तिनिरपेक्षात् साधर्म्य-मात्रात् भवता कृतः प्रतिषेधो न सम्भवतीत्यर्थः । अन्यथा प्रमेयत्वरूपासाधकसाधर्म्यात् तदुदूषणमप्यसम्यक् स्यादिति भावः । तथा चायं क्रमः अनित्यत्वव्याप्यात् कृतकत्वात् शब्दे ऽनित्यत्वमुपसंहरामो नतु कृतकत्वं रूपस्यापि व्याप्य-त्वेन ततो रूपमप्यापादनीयं शब्दे, एवं अनित्यत्वं न रूपव्याप्यं येन रूपाभावादनित्यत्वाभावः शब्दे स्यात् एवं वर्णत्वसमेऽपि किञ्चित्साधर्म्यात् व्याप्यतावच्छेदकाव-च्छिन्नाद्धेतोः साध्यसिद्धिः तादृशहेतुमत्त्वञ्च दृष्टान्तता प्रयोजकं न तु पक्षे तावद्विशेषणावच्छिन्नो हेतुस्तावदव-च्छिन्नहेतुमत्त्वम् अन्यथा त्वयाऽपि दूषणीयो दृष्टान्तो कर्त्तव्यः सोऽपि न स्यात् एवमवर्णत्वसमेऽपि व्याप्यतावच्छेदकावच्छिन्नस्य दृष्टान्तदृष्टस्य पक्षे सत्त्वात्साध्यसिद्धिर्न तु दृष्टान्तवृत्तित्वावच्छिन्नस्य पक्षे सत्त्वम् । एवं विकल्पसमेऽपि प्रकृतसाध्यव्याप्यात् प्रकृतहेतोः साध्य-सिद्धिस्तद्वैधर्म्यात् यत्किञ्चिद्व्यभिचारात् कृतः प्रतिषेधो न सम्भवति नहि यत्किञ्चिद्व्यभिचारादेव प्रकृतहेतोः प्रकृतसाध्यासाधकत्वमतिप्रसङ्गात् । एवं साध्यसमेऽपि व्याप्याद्धेतोः सिद्ध पक्षे साध्यसिद्धिर्न तु पक्षदृष्टान्ता-दवोऽप्यनेन साध्यन्ते तथा सति क्वचिदपि साध्यसिद्धिर्न स्यात् तदीयदूषणमपि विलीयेत" इत्तिः ।

"साध्यातिदेशाच्च दृष्टान्तोपपत्तेः" सू०।

"यथा प्रावर्षत्रसाध्यसमासु समाध्यन्तरमप्याह दृष्टान्तो-पपत्तिर्दृष्टान्तोपपत्तिः साध्यातिदेशात् दृष्टान्ते हि साध्यमतिदिश्यते तावतैव दृष्टान्तत्वमुपपद्यते नत्वन्येषो धर्मः पक्षदृष्टान्तयोरभेदापत्तेः पक्षादेरपि साध्यसमत्व-मतेन प्रत्युक्तं दृष्टोऽन्तो दृष्टान्तः पक्षः तस्याहृतिपा-नित्यतः पक्षोत्कीर्त्तनात्तथा च साध्यस्यातिदेशात् साध-नात् पक्ष इत्युच्यते न तु पक्षोऽपि साध्यतेऽतिप्रसङ्गा-दिति भावः" इत्तिः ।

"प्राप्य साध्यमप्राप्य वा हेतोः प्राप्तत्वा अविशिष्टत्वाद्-प्राप्तत्वा असाधकत्वाच्च प्राप्तप्राप्तिसमौ"इ।१० सू० ।

"क्रमप्राप्तौ प्राप्तप्राप्तिसमौ लक्षयति । हेतोरिति साधकत्वमिति शेषः प्राप्तिपक्षे दूषणमाह प्राप्तत्वाद्यवि-शिष्टत्वादिति द्वयोरपि प्राप्तत्वाविशेषे तु किञ्चित्स्य साधकं अप्राप्तिपक्षे दोषमाह अप्राप्तत्वा इति अप्राप्तस्य साधकत्वे ऽतिप्रसङ्गात् साधकत्वञ्चात्र कारकज्ञापकसाधारणम् एवञ्च कारकज्ञापकलक्षणं साधनं कार्य्यज्ञाप्यलक्षणेन साध्येन सम्बद्धं सत्साधकं चेत्तदा उभयाविशेषाद्व कार्य्य-कारणभावः सत्सम्बन्धस्य प्रागेव ज्ञातत्वाच्च ज्ञाप्य-ज्ञापकभावः प्राप्तयोर्न जन्यजनकभावः प्राप्तत्वेन उभयो-रुक्तयोरिवाभेदादित्याशय इत्यन्ये । तथा च प्राप्तत्वा-दविशेषादनिष्टापादनेन प्रत्यवस्थानं प्राप्तिसमाः । यदि चाप्राप्तं लिङ्गं साध्यबुद्धिं जनयति साध्याभावबुद्धिमेव किन्तेन न जनयेत् अप्राप्तत्वाविशेषात् तथा चाप्राप्तत्वा साधकत्वादनिष्टापादनमप्राप्तिसमाः० प्राप्तकृतकत्वेदेशना-भासे चेये" इत्तिः ।

"घटादिनिष्पत्तिदर्शनात् पीडने चाभिचाराद्प्रतिषेधः"सू०।

"अनयोरसदुत्तरत्वे बीजमाह । दण्डादितो घटादि-निष्पत्तेर्दर्शनात् सर्वलोकप्रत्यक्षसिद्धत्वादाभचारात् स्थो-नादितः प्रत्युपीडने च व्यभिचाराच्च सदुक्तः प्रतिषेधः